

Det stora handelsskiftet

”Var ska vi mötas när butikerna försvinner?”

Igenbommad butik i Töre i Kalix kommun. Foto: Helena Landstedt/TT

Beslutsfattare bör inse betydelsen av butikers vara eller inte vara för samhällets utveckling innan det är för sent, skriver Karin M Ekström, professor i företagsekonomi, och Håkan Jönsson, docent i etnologi.

Publicerad 2019-06-09

DEBATT | SAMHÄLLSPLANERING

Det här är en argumenterande text med syfte att påverka. Åsikterna som uttrycks är skribentens egna.

Vad vore livet utan möten? Möten ökar förståelsen, vidgar perspektiven, ger inspiration och idéer. Men var äger mötena rum i dagens samhälle? Digitalt förstås, men var finns de reella mötena? I ett historiskt perspektiv har möten på marknaden, i lanthandeln och butiken spelat en viktig roll. Där har handlare, anställda och kunder mötts och getts möjlighet att utbyta erfarenheter, förmedla nyheter, information och kunskap. Butiken har också haft en viktig social funktion vilket inte ska underskattas i ett samhälle som präglas av

gade ensamnusnauu ocn ensamnet. Butiken ar motesplats for manga ensamma i vardagen och inte minst under storhelger som jul och midsommar. En ökad digitalisering kommer att leda till en butiksdöd som vi bara sett början på, men nog inte förstått omfattningen av. Beslutsfattare bör inse betydelsen av butikers vara eller inte vara för samhällets utveckling innan det är för sent.

Digitaliseringen leder till en omfattande omstrukturering av handelsbranschen som påverkar sociala möten såväl som viktiga samhällsfunktioner. Under de senaste decennierna har många viktiga mötesplatser försvunnit eller minskat i omfattning, till exempel möten i folkrörelsens regi, möten i kyrkan och genom torghandel. Dessutom har servicefunktioner som postkontor, skola och vårdcentral lags ner i många mindre samhällen. Den mötesplats som återstår är butiken. I mindre samhällen är den lokala butiken inte bara butik, utan även postkontor och apotek, och inte sällan kafé, bilsläpsuthyrare och annat som tidigare var uppdelat mellan olika affärsidkare. Stängda butiker kan i mindre samhällen innebära att mötesplatser uteblir och även påverka samhällsfunktioner som kommunikationer, post, vårdcentral och skola negativt.

Digitaliseringen slår undan benen för butikshandeln och utvecklingen går fort. Vi ser redan tomma butikslokaler i centrum och gallerior. De affärsmässiga konsekvenserna av denna utveckling diskuteras redan bland forskare, ekonomer och politiker, men alltför få verkar fundera över de sociala konsekvenserna. Var skall människor mötas, när inte ens butikerna finns kvar? Amazon kan leverera billiga varor, men få vill mötas i deras logistikhubbar. Kanske på kaféer och restauranger, men alla går inte dit. Butiken har historiskt varit en mötesplats där människor mötts oavsett bakgrund. Vad händer i ett samhälle där möten upphör eller där möten tar andra former genom att man bara träffar likasinnade, och inte tvingas konfronteras med det enkla faktum att människor med olika bakgrund och erfarenheter betraktar och värderar verkligheten på olika sätt. I ett allt mer segregerat samhälle, där inte minst klyftorna mellan land och stad växer, är det angeläget att människor med olika erfarenheter möts. Genom att träffa människor som har andra åsikter och erfarenheter så vidgas perspektiven.

Vi menar att butiken har en större betydelse för samhällets utveckling än vad som vanligen hävdas. Det finns flera goda exempel. Gekås Ullareds utveckling från lågprisvaruhus till upplevelsedestination är ett exempel där landsbygd och stad möts och bevis på hur handeln möjliggjort utveckling av kommunikation, vårdcentral et cetera. Andra exempel vi möts av på flera orter är loppmarknader i lokaler som tidigare rymt andra verksamheter. Butiken kan också vara nav för både lokalproducerade varor och turism i närområdet. Ett bra exempel är Falbygdens Osteria i utkanten av Falköping.

Oundvikligt ställs ibland frågan om vi behöver kommersiella mötesplatser i en digitaliserad värld. Att det är viktigare att utveckla de platser där människor kan mötas utan ekonomiska incitament, så

De platser där människor kan mötas utan ekonomiska incitament, så som man gjorde "förr i tiden"? Det är inget fel i icke kommersiella mötesplatser, men det är viktigt att påpeka att marknaden redan från början var en social mötesplats. På marknaden möts köpare och säljare för att utbyta varor och tjänster. Historiskt innebar marknadsplatsen att säljaren, som ofta också var producenten, mötte kunden. Säljaren visste vem hen sålde till och vilka önskemål kunden hade. I takt med att många olika distributionsled utvecklats är det i dag inte ovanligt att producenten saknar kunskap om vem kunden är eller vad hen önskar. Det ställer krav på att få information på annat sätt eller att andra möten arrangeras. Visst får företag information om kunder via kundregister, men det personliga mötet och utbyte av erfarenheter och kunskap ska inte underskattas. Det gäller inte minst betydelsen av personlig kommunikation med kunder som är missnöjda med köp. Mötena på marknaden innebar historiskt även att olika samhällsfrågor diskuterades. Här spelar butiken en viktig roll, inte minst i utvecklingen mot ett mer hållbart samhälle. Information om hur och var varor produceras och hur både företag och konsumenter kan utveckla återanvändning och återvinning kan kommuniceras och debatteras i butiken i betydligt större utsträckning än i dag. Många av dagens konsumenter är medvetna och kritiska i sina val och vi är övertygade om att det i framtiden blir betydligt fler, vilket butiker kan välja att respektera genom att i mötena med kunder både lyssna, diskutera och informera.

Butikens roll som mötesplats behöver lyftas på flera håll. För butikerna själva, för att de inte ska bli utbytbara mot andra försäljningskanaler som kan erbjuda samma varor till samma (eller lägre) pris. Det är i mötesfunktionen som konkurrenskraften byggs. Tjänstemän och politiker bör på ett mycket tydligare sätt väga in sociala faktorer i stadsplaneringen. Det gäller inte bara vid nyexploatering, utan lika mycket i befintliga stadskärnor, som annars kommer att utarmas helt utan att detta var avsikten. Det behövs en bättre dialog mellan fastighetsägare, kommun och handel. Utan samverkan mellan dessa tre aktörer skapas inga attraktiva stadsdelar eller lokalsamhällen. Titta på hur stadskärnorna i många städer ser ut i dag! Affärslokaler står tomma utmed de tidigare så populära affärsstråken och detta gäller inte bara mindre städer. Vi är övertygade om att butiker spelar en mycket viktig roll i skapandet av socialt hållbara samhällen, såväl storstäder som mindre tätorter och på landsbygden. Men det är hög tid för beslutsfattare att uppmärksamma detta då digitaliseringen går fortare än någonsin.

Karin M Ekström

professor i företagsekonomi, Högskolan i Borås

Håkan Jönsson

docent i etnologi, Lunds universitet

Karin M Ekström och Håkan Jönsson. Foto: Pressbilder

Så kontaktar du SvD Debatt:

Redaktör: Carina Stensson,
Biträdande redaktör: Björn Jorner,
Mejl: debatt@svd.se,
Telefonnummer: 08-135149,
Twitter: [@SvDDebatt](https://twitter.com/SvDDebatt),
Facebook: SvD Debatt

[Så skriver du på SvD Debatt](#)

Bli först att kommentera